

ג. 'לחי' – מפרק הלחי (שאצל הצדעיים) עד פיקה של גרגרת (– 'שיפוי כובע'), שהוא תחילת הקנה. כלומר, לחיים התחתונות עם הלשון. ואף הצמר שבראש הכבשים ושער שבזקן התישים בכלל (והלחיים). וכל שכן העור.

ד. 'זקבה' – להביא החלב שעל גבי הקבה והחלב שבתוכה. אלא שהכנים נהגו בו עין יפה ונתנוהו לבעלים.

דף קלה

ריב. האם חיוב נתינת ראשית-הגז קיים באופנים דלהלן?

א. המקדיש צאנו למזבח או לבדק הבית.

ב. הקדיש הבהמה מלבד הצמר שעליה.

ג. הקדיש את צמרה בלבד.

ד. בהמת השותפין.

ה. ישראל ונכרי שותפים בבהמה.

א. אין חיוב 'ראשית הגז' במוקדשין, אם מצד הסברה אם מן הכתוב; –

הרי אסור לגזוז בהמת קדשים. ואפילו קדשי בדק-הבית שמותרת גזיזתם מן התורה ואסורה מדרבנן, אם עבר וגזו – פטור מליתן לכהן, מפני שהגזיזה בעצמה מוקדשת, ואינה שלו ליתנה לכהן. ואין חייב לפדותה וליתנה לו – אם משום שכדי לפדותה צריך 'העמדה והערכה' (בשעת הפדיה דוקא. תוס'), והלא הצמר אינו בר הכי. ואפילו למ"ד קדשי בדק הבית אינם בכלל העמדה והערכה, נתמעט מצאנך – ולא צאן הקדש.

ב. הקדיש הבהמה חוץ מגזיזתיה – אסור לו לגזוזה, שע"י הגזיזה היא נכשת. ואם שייר גם את הכחש הזה בהקדשתו ('חוץ מגזיזה וכחישה') – בקדושת מזבח, אין מועיל שיורו כלום, שפשטה קדושת-הגוף בכולה. ובקדשי בדק הבית – לר' מני בר פטיש משום ר' ינאי, פטור, משום צאנך ולא צאן הקדש. (אבל רבא אינו דורש כן. ולדבריו יצא שחייב, כיון שהגזיזת שלו. עפ"י תוס').

ג. הקדיש את הצמר שעל הבהמה – פטור. (גז צאנך תתן לו – מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה. יצא זה שמחוסר גזיזה פדיה ונתינה).

ד. בהמת השותפים – חייבת בראשית הגז. (וכן פסק הרמב"ם, אלא שכתב שאינם חייבים עד שיהא שיעור לכל אחד. וע' מנ"ח – תקח, י; חזו"א – רד, ב; חדושי הגר"ח – בכורים י, יד; אבי עזרי שם. וצ"ע בתשובת הרשב"א ח"א תקכו, בסופה). ור' אלעאי פוטר. (צאנך. אבל חכמים אינם ממעטים מצאנך – לרבא – אלא שותפות נכרי).

ה. שותפות נכרי בבהמה – פוטר. (אם מצאנך – לרבנן, אם מהקש לתרומה – לר' אלעאי, לל"ק).

דפים קלה – קלו

ריג. א. האם המצוות דלהלן קיימות בדברים שהם בבעלות שותפים? – הפרשת תרומות ומעשרות, חלה, פאה, בכור-בהמה-טהורה, מזוזה, מתנות (זרוע לחיים וקבה), ביכורים, ציצת, מעקה.

- ב. מה הדין בדברים הנזכרים, בשותפות עם נכרי?
ג. אלו דרשות דרשו מלשון-יחיד שבמצוות הנ"ל (דגנך; ביתך וכו'), ואלו נדרשו מלשון-רבים (בגדיהם; ארצם וכו')?
ד. האם ראשית הגז הוקשה לתרומה, ומהן הנפקות הנובעות משאלה זו?
ה. האם מצות ראשית הגז נוהגת בחוצה-לארץ, והאם היא נוהגת בבהמה טרפה?
ו. חומר בזרוע לחיים וקבה מראשית הגז – כיצד? והאם יש חומר בראשית הגז ממתנות?
א. רבא אמר שכל המצוות הנ"ל, נוהגות גם בשל שותפין, ואפילו ר' אלעאי הפוטר בהמת השותפין מראשית הגז, מודה בהן. ואולם רב ביבי בר אביי ורב חנינא מסורא דחו זאת, שמצינו לר' אלעאי שפטר בהמת השותפין מבכורה וממתנות ומתרומה. (ואמנם לא מצינו שר' אלעאי חולק על שאר הדברים, ונחלקו המפרשים בדבר).
אבל לחכמים החולקים על ר' אלעאי – ודאי שכל המצוות האמורות נוהגות בשל שותפין. (וכן הלכה).
- ב. שותפות עם נכרי – בתרומה ובמעשר – ר' אלעאי פוטר. ורבי ורשב"ג מחייבים, (וכן רבנן דר' אלעאי – ללשנא בתרא).
חלה – דינה כדין תרומה. ראשית – ראשית. (לקוטי הלכות).
מתנות, פאה ובכור – פטור.
(בית ששופים בו ישראל ונכרי – יש פוטרם ממוזזה. הגהות מרדכי, תשמ"א; רמ"א יו"ד רפו. ויש מחייבים רשב"א וריטב"א כאן.)
וכן בציצית – נחלקו הדעות אם בגד המשותף לישראל ולנכרי חייב בציצית אם לאו. ע' בפוסקים – או"ח יד.
ובביכורים – כתב המהרש"ל (יש"ש כאן, ב) ששותפות עם נכרי חייב. וכ"כ באור שמה – בכורים ב, ח בדעת הרמב"ם. וע' חדושי הר"ן.
- ג. ראשית דגנך (בתרומה) – לר' אלעאי, למעט שותפות נכרי. לרבנן (ל"ב) – למעט דיגון נכרי או דגן של נכרי (ע' שני פירושים ברש"י). תרומתכם (כ"ג) – לרבות פירות של שותפין. (כן דרש רבא לר' אלעאי, אך יש סוברים שכל שותפות פטורה לר' אלעאי, כנ"ל. והכל ממועט מדגנך. ותרומתכם – דכולהו ישראל. כ"ג.)
מעשר דגנך – למעט שותפות נכרי. מעשרתיכם – לרבות שותפות (לרבא, וכנ"ל. אבל לפי מה שהסיקו לר' אלעאי, נתמעט גם שותפות ישראל, כתרומה. ע' חזו"א רד, ג).
ערסתכם (בחלה) – כדי עריסותיכם, לימד על שיעור חלה כעיסת מדבר, עומר לגולגולת. (אבל לענין שותפות – אין צריך, שנלמד ג"ש מתרומה).
שדך (בפאה) – למעט שותפות נכרי. ובקצרכם את קציר ארצכם – לרבות שדה השותפים.
בבקרך ובצאנך (בבכור) – למעט שותפות נכרי. לר' אלעאי, לרב ביבי בר אביי – למעט כל שותפות. ובכרת בקרכם וצאנכם – לרבות בהמת השותפין. ולר' אלעאי (לרבב"א) – אינו בא לרבות אלא לשון כללית לכלל ישראל.
ביתך (במוזזה) – דרך ביאתך, בימין. ימיכם וימי בניכם – אף בית השותפין חייב.
זבחי הזבח (במתנות) – הדין עם הטבח. (וזבחי – אורחיה דקרא הוא. רש"י. אבל לענין שותפות אין צריך קרא, שיש ללמוד ג"ש מתרומה).

ארצך (בביכורים) – למעט חוצה לארץ, (דהוה אמינא להקישם לבשר-בחלב). בכורי כל אשר בארצם – להביא שותפים.

כסותך (בציצת) – למעט טלית שאולה. על כנפי בגדיהם לדרתם – אף בגד השותפים.
 לגגך (מעקה) – למעט בתי כנסיות ובתי מדרשות, (שאינם מיוחדים לפרטיים, ואינם בית-דירה). כי יפל הנפל ממנו – משמע כל שראוי ליפול, גם בית של שותפים.
 (על לשונות יחיד ורבים בשאר מצוות – ע' תוס' סוכה כז; שו"ת הרשב"א ח"ד כח).

ד. ר' אלעאי מקיש ראשית הגז לתרומה (נתינה נתינה). והכמים, (וכן דעת משנתנו) אינם מקישים. הנפקות: חיוב ראשית הגז בחו"ל; הרמה משנה זו על שנה אחרת; צמר הגדל בפטור (כגון אצל נכרי) האם הוא נפטר כאשר נלקח ע"י ברחיבוא, (כשישראל קנה את הבהמה עם צמרה); הרמה ממין על שאינו מינו; האם צריך ששיריה יהיו ניכרים או אין צריך שיויר – כל אלו ההגבלות קיימות בתרומה, ולדעת ר' אלעאי, הוא הדין לראשית הגז.
 (ואעפ"י שנהגו עתה כר' אלעאי, כדלהלן, זהו רק לענין חוצה-לארץ, אבל הלוקח מנכרי בארץ ישראל, יש לנו להורות שחייב, וכן האומר כל גיזי – ראשית, יש להורות שדבריו קיימים. כס"מ. הובא בלקוטי הלכות. והגרע"א נסתפק בדבר. ובמנ"ח (תקח, כ) נקט בפשיטות שאפשר להפריש ראשית הגז ממין על שאינו מינו. וצ"ב מדוע פסק כרבנן לקולא, והלא נהגו העם כר' אלעאי, ודאי יש לחוש עכ"פ לשיטתו.
 עוד חידש שם, שאפשר להפריש מגז שכבר נתנו ממנו ראשית לכהן, לגז שלא נתנו, ואין לחוש משום 'מן הפטור על החיוב' כבתרומה. וכן כתב שאפשר להפריש שלא מדעת בעלים או ע"י נכרי, שאין זה כתרומה שצריך לדין 'שליחות'.
 לאחר גיות חמש צאן, מרים ראשית הגז לכהן, גם על שאר הצאן שעדיין לא גזו. ע' תוספתא כאן; שו"ע יו"ד שלג, יא; שו"ת שבט הלוי ח"ח רנ).

ואולם לדעת הכל יש כמה הלכות שאעפ"י שנוהגות בתרומה אינן בראשית הגז – תרומה טובלת; תרומה במיתה (לזר האוכלה במזיד) ובחומש (בשוגג); יש אחריה מעשר ראשון ושני – משא"כ בראשית הגז. (וראשית גז צאנך תתן לו – אין לך בו אלא מראשיתו ואילך; ומתו בו כי יחללהו – ולא בראשית הגז; ראשית (מיותר, בפרשת ראשית-הגז) – אין לך בו אלא ראשית בלבד).

ה. חיוב ראשית הגז בחו"ל (כשהגזיזה נעשית שם. ואפשר אפילו אם רק גדל בחו"ל, אך אם ננקוט שפירות חו"ל שבאו לארץ ומירחן חייבים בתרומות, ה"ה אם גזון בארץ. ובלא"ה י"ל ששונה ראשית הגז שאין יניקתן מחו"ל כפירות. עפ"י חזו"א רד, ג) – מחלוקת חכמים (וסתם משנתנו) ור' אלעאי, כנ"ל. ואמר רב נחמן בר יצחק: עתה נוהגים העולם כר' אלעאי, לפטור ראשית הגז בחו"ל.

בהמת טרפה – ר' שמעון פוטר מראשית הגז. ('צאן' 'צאן' ממעשר בהמה), ואילו חכמים מחייבים. (וכן פסק הרמב"ם. והר"ן צדד שהלכה כר' שמעון, וכתב שכן משמע מסתימת דברי הר"ף).

ו. חומר במתנות מראשית הגז – שהן נוהגות בבקר ובצאן, במרובה ובמועט וראשית הגז אינו נוהג אלא במין הכבשים ובמרובה, כדלהלן. לקח גז צאנו של עובד כוכבים – פטור, (שהרי הצאן אינו שלו, וכתביב צאנך). אבל לקח מתנות – חייב.
 יש חומר בראשית הגז שנוהג בטרפה, משא"כ מתנות (לכהן – ולא לכלבו) – ור' שמעון חולק וסובר שאין נוהג בטרפה.
 (חומר נוסף, לדעת התנא שלויים פטורים במתנות – חייבים בראשית הגז, (כדלעיל קלא).